

Οι ενεργειακές σχέσεις Ρωσίας - Ουκρανίας

Επιστήμες / Γεωπολιτική - Διεθνείς Σχέσεις - Διπλωματία

Στασινόπουλος Σπυρίδων, ΜΑ Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών

[Προηγούμενη δημοσίευση: <https://www.pemptousia.gr/?p=163821>]

4.5 Παράρτημα- Η περίπτωση Ρωσίας -Ουκρανίας

Η ειδική αναφορά στις ενεργειακές σχέσεις Ρωσίας-Ουκρανίας και στην ιστορικότητα αυτών γίνεται γιατί η Ουκρανία αποτελεί την βασική χώρα μεταφοράς ενέργειας στην Ε.Ε και σε αυτή την κρίση έχει εμπλακεί σε ανώτερο πεδίο πολιτικής και η Ε.Ε. [66]Για παράδειγμα κατά την περίοδο 2004-2005, το 80% περίπου των ρωσικών εξαγωγών αερίου προς την ΕΕ γινόταν μέσω της Ουκρανίας. Τα 2/3 των εσόδων της Gazprom προέρχονταν από τις πωλήσεις αερίου μέσω των ουκρανικών αγωγών. Το 2002 διήλθαν μέσω ουκρανικού εδάφους προς τις χώρες της ΕΕ των 15 περίπου 4,3 TCF (Trillion Cubic Feet) αερίου, δηλαδή το 90% των ρωσικών εξαγωγών προς την Ευρώπη. Αυτά τα 4,3 TCF κάλυψαν περίπου το 25% των καθαρών καταναλωτικών αναγκών (net imports) της Ένωσης και το 41% των συνολικών της εισαγωγών σε φυσικό αέριο. Η αδυναμία εύρεσης εναλλακτικών λύσεων τόσο από τις Ευρωπαϊκές χώρες όσο και από την Ουκρανία

αποτελεί βασικό στοιχείο της σχέσης των δύο πλευρών. Επιπλέον οι ενεργειακές κρίσεις την τελευταία 20ετία και η πρόσφατη κρίση στην Κριμαία επηρεάζουν το διεθνές σκηνικό και τις σχέσεις με την Ε.Ε. Οι κυρώσεις που επιβάλλονται και από τις δύο πλευρές, τόσο από την Ρωσία, για παράδειγμα, στην Ουκρανία που επηρεάζει το ποσοστό εισαγωγών στην Ευρώπη αλλά και οι κυρώσεις στην Ρωσία, δημιουργούν ένα πεδίο ξεχωριστό στην ανάλυση που πραγματοποιείται.

Η Ουκρανία είναι μια χώρα με ελάχιστα αποθέματα αερίου και εξαρτάται από τη ρωσική ενέργεια και το ρωσικό δίκτυο αγωγών από την εποχή της προεδρίας του Yeltsin. Σχεδόν το 70% της ενεργειακής κατανάλωσης των Ουκρανών ικανοποιείται από Ρωσικά αποθέματα. Η εξάρτηση είναι προφανής και η Ουκρανία δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση από τις υπόλοιπες γειτονικές χώρες. Τα προβλήματα ανάμεσα στις δύο χώρες πέραν από τις εθνικές και πολιτικές αιτίες, πηγάζουν και από το οικονομικό πεδίο.

[67]Το καλοκαίρι του 2000, και μέχρι τον Νοέμβριο του ίδιου έτους, το ουκρανικό χρέος προς την Ρωσία για την παροχή αερίου έγινε αντικείμενο σύγκρουσης των δύο χωρών. Μετά την υπογραφή διμερούς συμφωνητικού για την 8ετή παράταση εξόφλησης του ουκρανικού χρέους προς τη Ρωσία το 2000, η ουκρανική κυβέρνηση υποστήριζε πως το χρέος ανερχόταν στα \$1.3 δις. δολάρια, ενώ ο ρωσικός κολοσσός Gazprom επέμενε πως το χρέος είναι διπλάσιο. Το 2001 οι δύο πλευρές συμφώνησαν στην μερική αποπληρωμή του χρέους με αντάλλαγμα τον μερικό έλεγχο του ουκρανικού

δικτύου αγωγών. (Ίδια πρακτική και στην περίπτωση της Μολδαβίας).

[68] Η πρώτη σημαντική ενεργειακή κρίση έλαβε χώρα το 2005, για το ζήτημα της ανόδου της τιμής του φυσικού αερίου στην Ουκρανία. Η Gazprom επέμενε σε μία νέα τιμή η οποία ήταν 160\$ για 1.000 κυβικά μέτρα. Η κυβέρνηση της Ουκρανίας συμφώνησε με βαθμιαία αύξηση των τιμών ως αντάλλαγμα της αυξημένης αμοιβής για τη μεταφορά του αερίου και άλλαξε τις πληρωμές για τη μεταφορά από ανταλλάγματα σε μετρητά. Η Ουκρανική εταιρεία Naftohaz Ukrayiny απείλησε πως θα διακόψει την παροχή αερίου των αγωγών της Gazprom προς την Ευρώπη, αν δεν προέκυπτε κάποια λύση.[69] Το ζήτημα επιλύθηκε τον Ιούλιο του 2005 με συμφωνία μεταξύ της Gazprom, της Naftohaz και της RosUkrEnergo.

Παρόλα αυτά, οι διαπραγματεύσεις μεταξύ της Gazprom και της Naftohaz για μία τιμή αερίου και μια νέα συμφωνία απέτυχαν και την 1 Ιανουαρίου 2006 η Gazprom ξεκίνησε να μειώνει την πίεση στους αγωγούς από τη Ρωσία προς την Ουκρανία. Οι Ευρωπαϊκοί θεσμοί βλέποντας τον κίνδυνο για μείωση των εισαγωγών αερίου στον Ευρωπαϊκό χώρο ανέλαβαν δράση. Ο τότε ευρωπαίος Επίτροπος Ενέργειας, Σταύρος Δήμας, καθώς και η Αυστριακή Προεδρεία της ΕΕ και πολλά επηρεαζόμενα μέλη πίεσαν στην άρση του αδιεξόδου. [70] Η μείωση παροχής φυσικού αερίου για τα κράτη μέλη ήταν σημαντική. Συνολικά υπολογίζεται πως κατά Μ.Ο παρατηρήθηκε πτώση περίπου στο 30%. Στην Ουγγαρία η μείωση έφτασε το 40%, το 1/3 κόπηκε στην Αυστρία, Ρουμανία, Σλοβακία. Στην Γαλλία η μείωση έφτασε σχεδόν το 30%, στην Πολωνία το 15 %. Η παροχή αποκαταστάθηκε στις 4 Ιανουαρίου του 2006, μετά την προκαταρκτική συμφωνία μεταξύ της Ουκρανίας και της Gazprom. Αν και η συμφωνία ήταν πενταετής, οι τιμές συμφωνήθηκαν μόνο για 6 μήνες. Σύμφωνα με τη σύμβαση, το αέριο δε θα πουλιόταν απευθείας στην Naftohaz, αλλά στην Ελβετο-Ρωσική εταιρεία RosUkrEnergo. Η τιμή πώλησης του φυσικού αερίου στην RosUkrEnergo ανερχόταν σε 230\$ για 1.000 κ. μ, το οποία ύστερα από μία μείξη 2/3 φθηνότερου είδους από την Κεντρική Ασία θα ξαναπωλούνταν στην Ουκρανία στην τιμή των 95\$ για 1.000 κ. μ.

Οι συνεχείς εντάσεις σε διπλωματικό επίπεδο οφείλονταν στο ζήτημα του χρέους της Ουκρανίας. Τόσο το 2007 όσο και το 2008, συνεχείς ήταν οι απειλές των Ρώσων για διακοπή της τροφοδοσίας.[71] Τελικά το 2009 ξέσπασε μια ακόμα έντονη ενεργειακή κρίση που διήρκησε περίπου ένα μήνα αλλά πάλι με το βάρος των πιέσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για έλλειψη ενέργειας, υπήρξε συμβιβασμός. Η αιτία ήταν το γεγονός πως η Ουκρανία είχε μία οφειλή 2.3 δισεκατομμυρίων δολαρίων στην Gazprom και η Gazprom ζητούσε την εξόφληση αυτού του χρέους πριν γίνουν οι νέες συμφωνίες. Τελικά μετά από δύσκολες διαπραγματεύσεις η Ουκρανία αποπλήρωσε το χρέος, όμως υπήρξε πρόβλημα στο

θέμα της τιμής του αερίου. Την 1η Ιανουαρίου 2009 διεκόπη η μεταφορά 90 εκατομμυρίων κυβικών μέτρων φυσικού αερίου προς την Ουκρανία. Οι κατηγορίες μεταξύ των δύο χωρών πολύ έντονες, για παράδειγμα η Μόσχα κατηγόρησε το Κίεβο για παρακράτηση αερίου παρανόμως και μη διοχέτευση του στην αγορά. Η συμβολή της ηγεσίας της Ε.Ε ήταν καθοριστική. Μετά από πιέσεις κρατών-μελών, ο τότε πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Baroso ανέλαβε δράση με σειρά επαφών και με τις δύο πλευρές. Στις 17 Ιανουαρίου του 2009 πραγματοποιήθηκε διάσκεψη στη Μόσχα και τα μέρη συμφώνησαν ότι η Ουκρανία θα ξεκινούσε να πληρώνει με ευρωπαϊκές τιμές το φυσικό της αέριο, με μία έκπτωση 20% για το 2009, ενώ από το 2010 θα πλήρωνε σύμφωνα με την ευρωπαϊκή αγορά. Η Ουκρανία συμφώνησε σε αντάλλαγμα της έκπτωσης να διατηρήσει την αμοιβή μεταφοράς αμετάβλητη για το 2009. Επίσης οι δύο πλευρές συμφώνησαν να μην χρησιμοποιήσουν μεσάζοντες.

Οι επικεφαλής των Gazprom και Naftohaz υπέγραψαν δεκαετές σύμφωνο για την παροχή φυσικού αερίου στην Ουκρανία και οι σχέσεις μπήκαν σε μια περίοδο κανονικότητας. Το 2014 για εντελώς διαφορετικό λόγο οι σχέσεις των δύο χωρών βρέθηκαν σε περίοδο κρίσης, μάλιστα έφτασαν ακόμα και στα όρια ένοπλης σύγκρουσης. Η προσάρτηση της περιοχής της Κριμαίας από την Ουκρανία στην Ρωσία, επέφερε πολλαπλές αντιδράσεις από την Ε.Ε κάτι που δεν άφησε ανεπηρέαστο και το κομμάτι της ενέργειας. Μαζί με τους υπόλοιπους οικονομικούς περιορισμούς (δέσμευση των περιουσιακών τους στοιχείων και σε ταξιδιωτική απαγόρευση ατόμων που θεωρήθηκαν υπεύθυνη για την αναταραχή στην Ουκρανία, απαγόρευση εισαγωγής προϊόντων από την Κριμαία κ.α.) επιβλήθηκε απαγόρευση για έρευνα και παραγωγή πετρελαίου, φυσικού αερίου και άλλων ορυκτών. Παρόλα αυτά στα τέλη του Οκτωβρίου 2014, επετεύχθη συμφωνία ύψους 4,6 δις δολαρίων ανάμεσα στη Ρωσία και την Ουκρανία, ύστερα από μεσολάβηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Χάρη στη συμφωνία αυτή αναμένεται να διασφαλιστεί ότι οι Ουκρανοί (και, κατ' επέκταση οι Ευρωπαίοι) θα έχουν πρόσβαση σε επαρκή θέρμανση τον χειμώνα 2014/2015.

Συγκεντρωτικά σε όλες αυτές τις περιπτώσεις παρατηρούμε σαν κοινό χαρακτηριστικό την προσπάθεια της Ρωσίας για απόλυτη σχεδόν επικράτησή της στο τομέα τόσο στην περιοχή όσο και γενικότερα στον κόσμο, ειδικά αν αναλογιστούμε την πολιτική που ακολουθεί με επίκεντρο την αγορά της Ασίας και της πλούσιας σε κοιτάσματα και αποθέματα ενέργειας Αφρική. Η προσπάθεια δημιουργίας ενός ενεργειακού μπλοκ χωρών στο οποίο θα ηγείται η Ρωσία, θα αποτελούσε ένα ακόμα δυνατό χαρτί στα χέρια των Ρώσων μαζί με την ενεργειακή

εξάρτηση που έχουν οι χώρες από την Ρωσία. Τις περισσότερες φορές η Ρωσία ακολουθεί μια επιθετική πολιτική με απειλές και προειδοποιήσεις για να πετύχει τους στόχους της στα πλαίσια ενός παίγνιου/στρατηγικής ανάμεσα σε αυτήν και στις χώρες. Είναι φυσικό πως οι χώρες δεν θα ήθελαν να έχουν αυτού του είδους την σχέση με την Ρωσία αλλά πολλές φορές οι ενεργειακές ανάγκες ωθούν να δέχονται τις απαιτήσεις της ισχυρής Ρωσίας. Αυτό αποτελεί το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα στο πως η Ρωσία χρησιμοποιεί την ενεργειακή της δύναμη για να ασκήσει εξωτερική πολιτική και από την βιβλιογραφία παρουσιάζεται ως βασικός πυλώνας της πολιτικής Πούτιν από τις αρχές της δεκαετίας του 2000.

(συνεχίζεται)

[66] Chi Kong Chyong, WHY EUROPE SHOULD SUPPORT REFORM OF THE UKRAINIAN GAS MARKET - OR RISK A CUT-OFF, European Council on Foreign Relations (ECFR,) p.p 2-4 ,2014

[67] Tugce Varol , The Russian Energy Foreign Policy ,European Scientific Institute - Egalite,p.p 245-246, 2013

[68] <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4573572.stm> , BBC article, Ukraine gas row hits EU supplies, 1-1-2006

[69] BBC article,Ukraine and Russia reach gas deal , 4-1-2006

[70] Tugce Varol , The Russian Energy Foreign Policy ,European Scientific Institute - Egalite, p.p 247,2013

[71] Tugce Varol , The Russian Energy Foreign Policy ,European Scientific Institute - Egalite, p.p 249-250, 2013

<http://bit.ly/2th0x7Y>